

IOANA MIHAELA VULTUR

”Petru Maior” University of Târgu-Mureș

FEELINGS AND WORDS IN FLORIN IARU’S POETRY

Abstract: Florin Iaru brings into question the size of the daily comic heroes, the outspoken ironic lyrics. Lyrical tension exceeded here normal levels. But nevertheless, his work is in the public mains. This is due to the great influence of Caragiale's writings, his comic most likely. The poet revitalizes the universe in question, making it far and equate it with him. He does nothing more than through a chatty, ironic, relaxed and uninhibited slang language to transcribe the street representation in a succulent and juicy orality. Hence the spontaneity and expressiveness of the language used in text, means depicting the picture of reality which is carefully treated in a prosaic lyricism.

Keywords: ironic, chatty, orality, spontaneity, expressiveness

Deconspirarea convențiilor literare și spiritul ludic ne întâmpină încă din primul *Cântec de trecut strada*, grație puternicei note de teatralitate, subliniate de către Ion Pop în *Jocul poeziei*. Avem un *flash-back* avangardist, atât ca modalitate de expunere a textului în pagină, cât și a conținutului ideatic, un conținut care cultivă ironia, văzută ca singura modalitate de distanțare de mizeriile vieții. Un adevărat joc discursiv este înființat pe un mecanism parodic de a privi realitatea. Poezia lui Florin Iaru este gândită în mișcarea spațiului lingvistic al vremii. Ea nu îmbrățișează cantonarea logosului politizat. Din contră, lirica sa apelează la permutări, deformări și juxtapuneri de cuvinte, toate înglobate într-o mantie a exprimării colocviale. Acest aspect determină, favorizează chiar, focalizarea pe un discurs real, al cărui punct de plecare îl reprezintă observarea spectacolului comico-tragic al vieții cotidiene: „ORICE PĂLĂRIE / trece strada. / SOBE CALORIFERE / traversează și el. / CIRCULAȚI PE PARTEA OPUSĂ / îi salută cu țoiul sonor. / lângă stâlp, la semafor. / ÎNCĂRCĂM BRICHETE / CU GAZE STILOURI / își caută nevasta la coafor”.¹ Ideile sunt exprimate simplu, poezia debarasându-se de tot ceea ce este redundant și focalizându-se pe elemente banale și cotidiene. La fel ca la Ion Caraion sau Mircea Dinescu, și poezia lui Florin Iaru coboară în stradă și se cristalizează într-o poezie „dramatică”, una „apropiată de arta spectacolului”.² Ea devine consecința înregistrării faptului imediat. Dacă poezia lui Dinescu era șarmantă, cea a lui Iaru este declamativă, strigătoare, însă la ambii dăm peste acea vorbire deșucheată. Versurile iau naștere dintr-un limbaj denotativ, direct, un limbaj care creează impresia, uneori, de aglutinare și discontinuitate a ideii poetice. Dorința democrației se răsfrânge și asupra vocabularului, el revenind în vecinătatea avangardei. Disidența poetului este vizibilă peste tot, așa cum se întâmplă și în *Comunicat*. Distingem aici un amestec al stilurilor și al formelor literare: o înnodare a literaturii înalte, a celei de consum și a celei de divertisment: „din ceas dedus” crește un ierbar, mâinile se fac ciur, „-Mergeți cu bine, feții mei!, - Sunt deștept, Mișule”, sfârșit negru pe alb, „lucrurile se spală pe mâini, cine fuge se duce degeaba”. Așa cum s-a consemnat, substratul liricii sale este unul de sorginte caragialiană, idee împărtășită atât de Eugen Simion, cât și de Ion Pop, drept urmare, „caragialismul este la Iaru o dimensiune ontologică, nu literară”.³ Clasică așezare în pagină

¹ Florin Iaru, *Cântece de trecut strada*, Ed. Albatros, București, 1981, p. 9.

² Andrei Bodiu, *Direcția 80 în poezia română*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2000, p. 96.

³ Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, IV, p. 98.

este abolită, textele fiind împrăștiate pe foi, versul alb este suprem, poezia sa devenind o antiteză a modelului impus. Toate temele și motivele arhicunoscute sunt demitizate grație plasării poeziei în viața poetului. Florin Iaru nu face altceva decât să bricoleze „o lume cu logica dereglată grav, prizonieră a automatismelor verbale, pradă clișeeilor, unui verbiaj proliferant și steril”.⁴

Poetul își camuflează cu multă dibăcie și atenție melancolia, ascunzând-o în spatele ironiei textuale. Este un subterfugiu la care apelează eul liric ori de câte ori se simte copleșit. Poezia este văzută ca fiind singura cale de evadare din realitate: „De ce mă joc? Simplu! Îmi place, sunt liber, lumea jocului e lumea mea, lumea triumfurilor mele”.⁵ Joaca vine să dilueze tensiunea lirică, amestecând trivialul, banalul și semnificantul, rezultând astfel fotografia unei lumi caricaturale: „Iubita mea aleargă prin orașul de mușama / de la cimitirul de fontă la morga de catifea” (*Marile etaje*). La fel ca Mircea Cărtărescu, Florin Iaru se folosește de tehnica fotografică în momentul creației. Amplele secvențe lirice sunt efectul fotografierii realității cotidiene și transpunerea ei scriptică într-o „poezie vorbăreață”, după cum o cataloghează Nicolae Manolescu într-un articol din *Convorbiri literare*, numărul 46 din 1990, *Coșmarele lui Pierrot*. El transpune, în glumă, ceea ce vede, utilizând un limbaj colorat, unul care zgârie. De la real până la artificial este doar un pas, unul pe care poetul pășește manierist: „Ea era atât de frumoasă / încât vechiul pensionar / se porni să roadă tapițeria / scaunului pe care ea a stat. / [...]În schimb era atât de frumoasă / încât și câinii haleau / asfaltul de sub tălpile ei” (*Aer cu diamante*). Alteori, această poezie a cotidianului degenerază într-un grotesc de tipul celui întâlnit la personajele lui Urmuz. Creaturile mecanomorfe le regăsim și aici: „Iată locul acțiunii: / toboganul ascuțit ca o lamă / zidul morții ca maxilarul sfărmat / roata mare pisând monoton / al 99-lea cap. / [...] Ei doi aveau o singură spinare / patru picioare / două prelungiri de fier / ca mânerul nemernicei mașine de tuns” (*Duelul*).

Un alt element care atrage atenția este reprezentat de limbajul-colaj, folosit în textele sale. Poezia se țese, concomitent, dintr-un limbaj stradal, unul neologic și altul literar, aclimatizând, cu ușurință, anglicismele. Creația câștigă în coloratură, demascând o lume pestriță, un spectacol carnavalesc, demn de a fi pus în scenă: „Pentru realitate gura mea e o croitoreasă” (*Duelul*). Actul verbalizării devine un joc al potrivirilor, al „modei”, dar și al camuflărilor. Asemănător modei care presupune reinventare continuă, șoc, avangardă, literatura trebuie să se ghideze după același principiu. Acest aspect reprezintă și o modalitate de a deconspira convențiile literare. Poezia intră într-o altă dimensiune, reușind să dărâme zidurile prestabilite și permițând mixajul între genuri și stiluri. *Duelul* traduce un astfel de experiment, fondat pe o bucurie a jocului și a dorinței de amuzament. Epicul, liricul și dramaticul se completează reciproc: avem acțiune, subiect, personaje, narațiune, așezare versificată, indicații scenice, dialog și o posibilă împărțire a textului în acte. Moștenirea literară este reorganizată și înzestrată cu noi valențe, ea fiind adusă la zi cu gustul lumii.

Același stil sobru, înalt, flecar este păstrat în toate cele trei volume de poezii. Familiara oralitate a limbajului constituie, din nou, un condiment primordial în constituirea textului și a mesajului poetic. Înnodarea interjecțiilor, onomatopeelor, limbajului stradal, a termenilor de jargon, a cuvintelor și expresiilor populare, a neologismelor și a arhaismelor constituie adevărate delicii lexicale, elemente care transpun vivacitatea poeziei, astfel că „subiectul poetic pare ... a fi mereu într-o stare de solicitare urgentă a fantazării...”.⁶ Florin Iaru își păstrează, astfel, calitatea de a vorbi artistic. Latura estetică este nelipsită din scrierile sale, ea fiind obținută printr-o firească îmbinare a ironiei cu parafraza și caricatura: „Știu că e de necrezut, dar chiar azi dimineață / l-am văzut pe Todor Jikov cu legume în piață. / Era un

⁴ Ion Pop, *Jocul poeziei*, p. 415.

⁵ Florin Iaru, „Cum să dai în mintea copiilor”, în *Dilema*, nr. 543, 2003.

⁶ Ion Pop, *Jocul poeziei*, p. 420.

cetățean cumsecade, încântat de ardei și de roșii. / Lângă el, Janos Kadar controla cocoșii, / găscanii, rațele, claponii, curcile la grămadă”.⁷ Politicul este ridiculizat printr-o coborâre a sa în cotidian și banal, în comun și ne semnificativ, punctul de maximă încordare constituindu-l portretul cizmarului, alias Nicolae Ceaușescu. Ironia derivă de pe urma asocierilor dintre marile și emblematicele figuri ale liderilor comuniști cu ocupații de o speță joasă.

Discursul devine un uragan de cuvinte care exprimă dezacord, ruptură, sentimentalism, criza, sațietate, bulversând orice dat al existenței. Florin Iaru sucește și răsucește, contorsionează, amplifică și prelungește firescul în nefiresc printr-o joacă liberă, degajată, a posibilității cuvântului. Indiferent de contextul în care este transplantat, cuvântul vorbește și exprimă. În acest scop, poetul apelează, nu de puține ori, la un artificiu ludic. El decupează cuvântul sau expresia din contextul ei firesc, din domeniul principal, pentru ca apoi să o lipească într-un cu totul alt decor, dar care, surprinzător, se și potrivește. De fiecare dată, transplantarea este una reușită: Lazăr, Magdalena, Pilat, Gheorghe, alături de Nea Costică, ingineri și mecanici, oferă un spectacol printre boi și șurube, mașini Diesel, vagoane, semn al dispariției mitului creștinesc: „La o masă mare, frumoasă, întârzii și sunt / Beau cu voi, mâncăm, râdem, ne pișcăm. / Disprețul luminează spaima atomului frânt”.⁸ Desacralizarea elementelor religioase este evidentă și în ultima secvență, care denaturează scena biblică a Cinei cele de taină. Coșmarul vieții de zi cu zi este un joc *De-a wați ascunselea* între adevăr și minciună. Jocul combinatoriu este repetitiv, antrenând elemente noi și elemente vechi, deja consacrate, într-o parodie impecabilă. Multe dintre poemele sale deconstruiesc imaginea clasică a liricii prin concentrarea pe narativitatea creației - prezența personajelor, a firului epic, înlănțuirea evenimentelor - prin angajarea libertății prozaice, amestecul dintre genurile literare și focalizarea pe limbajul ghiduș, stradal. Ideile sunt servite, astfel, pe garnitura unui limbaj contorsionat, unul care ironizează, la culme, *high fidelity*. Înalta fidelitate, perfecțiunea, adevărata inteligență, toate acestea își pierd valoarea într-o astfel de societate: „E mare High. Dar și mai și-i / frumoasa lui Fidelity” (*High fidelity*). Poetul insistă asupra stângăciilor printr-o aducere a acestora în prim-plan; ele nu sunt nici pe de parte evitate. Din contră, Florin Iaru recurge la o îngroșare voită a spectacolului dizgrațios, deformând caricatural realitatea, în adevărate parodii: „-Ce faci aici, Albă ca zăpada? / -Trotuarul fac, lupule, numai trotuarul. / - De ce și pentru cine, puicuțo? / - Pentru nimeni – a răspuns fetița cu chibrituri - / pentru nimeni și pentru bunica” (*High Way Fidelity*). Poeziile sunt alcătuite, acum, dintr-o suită de reasamblări amuzante de cuvinte și expresii preexistente, aruncate într-un joc poetic. Moștenirea literară este adusă și reinterpretată în actualitate, găsindu-se o echivalare fiecărui element. Jocul parodic superior se particularizează prin rescrierea ironică a stilului vechi. Romantismul este cel mai în vogă. Idilicelor descrieri de natură, poetul le opune „combinatul aprins / și cerul oranj”, iar tandrele și suavele gesturi de iubire devin căderi contaminate „în brațe / de acrofobia iubirii” (*Mașini portocalii, zburătoare*). Amărăciunea lui Alexandrescu și evocarea gloriosului trecut sunt anesteziate de injectarea șarjei cotidiene într-o subiectivitate halucinantă, particularizată în *Adio. La Galați*, un nou text scris în cheia lui Caragiale.⁹ Pe aceeași idee merge și Mircea A. Diaconu, semnalând „un discurs de personaj caragialian, stupid și canalie, ingenuu în tembelism”.¹⁰ Nimic utopic în relatare, totul se rezumă la consemnarea faptului brut, vădit sesizat în exprimarea folosită, una care abundă în exclamații, interjecții, expresii cotidiene, proverbe. Cauza generoasă a eului este oferită în schimbul unor invective ultragiante. Înscenarea romantismului nu se rezumă doar la parodii. Pe lângă

⁷ Florin Iaru, *Înnebunesc și-mi pare rău*, Ed. Cartea Românească, București, 1990, p. 24.

⁸ Idem, *La cea mai înaltă ficțiune*, versuri, Ed. Cartea Românească, București, 1984, p. 77.

⁹ Ion Pop, în *Jocul poeziei*, își argumentează afirmația dat fiind faptul că percheziția securității este transpusă prin același registru burlesc, limbajul discontinuu și haotic al personajelor lui Caragiale, la care se adaugă sintagma de început a poemului, *Căldură mare!*.

¹⁰ Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Ed. Aula, Brașov, 2002, p. 91.

acestea, Florin Iaru recurge și la parafrazări, „schimbând măști după măști, dar mai ales suprapunându-le într-un joc arlechinesc ce dublează comicul și umorul cu fața mai elegiacă, gravă a sensibilității”.¹¹ Cel mai elocvent exemplu este cunoscutul vers „Fruntea de gânduri mi-e plină”, a lui Eminescu, după cum subliniază Ion Pop, vers pe care poetul îl asimilează într-un *haiku* ludic: „Capul meu cade / pe / mașina de scris / [...]fruntea de rânduri mi-e plină” (*Haiku mine peste muntele Fuji*). Reveria nu se mai produce la lumina lumânării, inspirația fiind oferită de elementul mecanic – mașina de scris. *Adio. La Galați* nu se oprește doar la o reinterpretare a romantismului. Ceea ce urmărește poetul este expunerea unei realități dure: atenta supraveghere polițistă de către regimul comunist, pentru ca finalul să îl încheie în stilul începutului *Amintirilor* lui Creangă: „Mai bine despre poezie să vorbim, despre / această inutil amărăciune”.

Nonconformismul avangardist stă la baza creării textului poetic. Degajarea, verbală și ideatică, retrogradarea datului și a clasicului, prin ample spectacole bufonice, sunt doar câteva mijloace de scindare față de masă. Creația devine una nevrotică, o boală care se manifestă în text la nivel socio-lingvistic, prin intermediul unei teatralități exponențiale. Caragialismul liricii sale este, după cum a remarcat critica literară, frapant. Aceleași probleme cu Mitici, stimabili și călduri mari, aceeași vervă și același limbaj deficitar sunt folosite pentru a sancționa fanfaronada. Contrastul dintre formă și fond este transpus tot prin intermediul unui umor inefabil. Toată agitația comunistă este identificată cu tumultul lumii peștrițe a lui Caragiale. Temele grave degenerază, la rândul lor, în spectacole hilare, scamatoricești. Moartea, personificată, devine un veritabil bufon: „moartea bătând orizontul cu mii de regrete / pe când traversa strada în mâini, în dinți / distrând trecătorii cu glume violete. / - Viiineeee – mă anunța / moartea deșurubând lumea din gazeta de perete / vine pe sârmă, stimabile, dar vine, băiete!” (*O ieșire la mare*).

Florin Iaru readuce în discuție dimensiunea eroi-comică a cotidianului, în versuri de o ironie fățișă. Tensiunea lirică și-a depășit nivelul normal. Însă, cu toate acestea, opera sa are priză la public. Acest lucru se datorează marii influențe a scrierilor lui Caragiale, a comicului său. Poetul repune în valoare acest univers, aducându-l până în prezent și echivalându-l cu acesta. El nu face altceva decât, prin intermediul unui limbaj flecar, ironic, relaxat, argotic și dezinhibat, să transcrie reprezentarea stradală, într-o oralitate succulentă și mustoasă. Toate aceste elemente generează, la fel ca în cazul lui Cărtărescu, bazarul lexical sesizat de Gheorghe Perian. De aici rezultă acea spontaneitate și expresivitate a limbii utilizate în text, mijloace care redau realitatea radiografiată și atent tratată într-un lirism prozaic, demitizant.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

1. Iaru, Florin, *Cântece de trecut strada*, Ed. Albatros, București, 1981
2. Iaru, Florin, *La cea mai înaltă ficțiune*, Ed. Cartea Românească, București, 1984
3. Iaru, Florin, *Înnebunesc și-mi pare rău*, Ed. Cartea Românească, București, 1990
4. Iaru, Florin, “Cum să dai în mintea copiilor”, în *Dilema*, nr. 543, 2003
5. Bodiu, Andrei, *Direcția 80 în poezia română*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2000
6. Diaconu, Mircea A., *Poezia postmodernă*, Ed. Aula, Brașov, 2002
7. Pop, Ion, *Jocul poeziei*, Ed. Cartea Românească, București, 1985, ediția a II-a, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006
8. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. IV, Ed. Cartea Românească, București, 1989

¹¹ Ion Pop, *Jocul Poeziei*, p. 419.